

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om "För en hållbarare konsumtion: industriprodukters livslängd och konsumentupplysning för att återställa förtroendet" (yttrande på eget initiativ)

(2014/C 67/05)

Föredragande: **Thierry LIBAERT**

Medföredragande: **Jean-Pierre HABER**

Den 14 februari 2013 beslutade Europeiska ekonomiska och sociala kommittén att i enlighet med artikel 29.2 i arbetsordningen utarbeta ett yttrande på eget initiativ om

"För en hållbarare konsumtion: industriprodukters livslängd och konsumentupplysning för att återställa förtroendet (yttrande på eget initiativ).

Rådgivande utskottet för industriell omvandling (CCMI), som svarat för kommitténs beredning av ärendet, antog sitt yttrande den 26 september 2013.

Vid sin 493:e plenarsession den 16–17 oktober 2013 (sammanträdet den 17 oktober) antog Europeiska ekonomiska och sociala kommittén följande yttrande med 178 röster för, 1 röst emot och 5 nedlagda röster.

1. Slutsatser och rekommendationer

1.1 Planerad föråldring verkar hänga samman med en industriell produktionsform som behöver en viss lägsta förnyelsetakt för sina produkter. Även om denna produktförnyelse kan förefalla nödvändig finns det vissa missförhållanden som måste bekämpas. Europeiska ekonomiska och sociala kommittén ser en skillnad mellan avsiktligt inbyggda brister och våra allt snabbare konsumtionsmönster. Även om man bör ifrågasätta alla metoder som används för att marknadsföra större innovationer, som dock ofta visar sig vara av underordnad betydelse, vill vi med vårt yttrande i första hand kontrollera de allvarligaste fallen och förbättra konsumentgarantierna. Målsättningen är att bidra till att öka förtroendet för våra europeiska företag. Förslagen handlar om teknik, affärsmetoder, bestämmelser, utbildning och information. De ingår i den strategiska ramen för en bättre jämvikt, som är rättvis och lojal, inom produktions- distributions- och konsumtionskedjan.

1.2 EESK skulle önska ett totalförbud mot produkter med brister som avsiktligt har byggts in för att apparaterna ska gå sönder. Dessa fall är sällsynta men allvarliga och kan bara leda till misstro mot företagen, som t.ex. det i medierna uppmärksammade fallet med skrivare som är konstruerade så att de går sönder efter att ha använts ett visst antal gånger.

1.3 Kommittén rekommenderar företagen att göra produkterna lättare att reparera. Detta bör ske i tre avseenden: Det handlar om de tekniska möjligheterna (t.ex. surfplattor med fastsvetsade batterier för att de inte ska kunna repareras och för att konsumenten ska tvingas köpa nya surfplattor) och om möjligheten för konsumenterna att skaffa sig reservdelar under en period av fem år efter köpet. Slutligen bör man vid köp av en produkt få ett informationsblad med uppgifter om möjligheterna till reparationer och om hur de ska utföras. Rent generellt vill EESK med sitt yttrande yrka på ett starkt stöd till den

sociala aspekten och till reparationsföretagen. Strategin som syftar till att förbättra förtroendet mellan företagen och allmänheten måste särskilt betraktas utifrån de möjligheter till stöd för sysselsättningen som den kan ge upphov till.

1.4 Vi avvisar tvingande bestämmelser men uppmuntrar frivilliga certifieringsåtgärder. Som exempel kan nämnas att garantin att delar kan bytas ut under 10 eller 20 år var ett säkert säljargument inom vitvarusektorn. Denna garanti skulle kunna standardiseras på EU-nivå för alla produkter som köps i EU:s 28 medlemsstater, så att inte de europeiska företagen bestraffas. Tillverkarna skulle också kunna börja offentliggöra statistik om de vanligaste funktionsfelen, eftersom de känner till de mest återkommande fallen. De skulle kunna nöja sig med att bara ha just dessa delar på lager, åta sig att producera dem på begäran eller finna underleverantörer till märket som är beredda att tillverka dem. Detta skulle kunna innebära att vissa företag gör ett starkt åtagande att garantera sina produkters tillförlitlighet. Utöver relationen till konsumenterna skulle detta också ligga i linje med idén om ett frivilligt löfte att tillhandahålla reservdelar för underhåll och skulle dessutom öka produkternas livslängd.

1.5 EESK uppmuntrar medlemsstaterna att ta hänsyn till målen i kampen mot planerad föråldring i sin policy för offentlig upphandling. I och med den betydelsefulla offentliga upphandlingen i EU-länderna (16 % av BNP) har de offentliga myndigheterna en viktig roll att spela, bland annat eftersom de måste uppträda på ett exemplariskt sätt.

1.6 Kommittén anser att en förbättring av produkternas kvalitet och livslängd kommer att bidra till hållbar sysselsättning i Europa och därför måste uppmuntras. Denna utveckling kommer tillsammans med lämpliga utbildningar att hjälpa oss ut ur krisen, som drabbar de europeiska arbetstagarna så hårt.

1.7 Vi anser också att produkterna bör märkas med förväntad livslängd eller beräknat antal användningstillfällen, så att konsumenterna kan fatta ett medvetet köpbeslut. Man bör även göra frivilliga experiment med att ange ett pris per år beräknat på produktens förväntade livslängd, i syfte att stimulera köp av hållbara produkter. Denna förväntade livslängd bör sedan kontrolleras för att förhindra att konsumenten faller offer för missbruk. Konsumenten skulle på så sätt kunna köpa produkter som är dyrare vid köptillfället men billigare över tiden. Detta kan bara stimulera våra företag till att tillverka hållbarare produkter. Märkningen bör fokusera på viktig information som konsumenten behöver och differentieras med avseende på produktkategori, så att det inte ges alltför mycket information på vissa förpackningar.

1.8 EESK anser också att man bör skapa ett system som garanterar en viss minimilivslängd för de produkter som köps. För närvarande finns det inte någon lagstiftning om produkters minsta livslängd, och det finns inte heller några europeiska normer för hur den ska mätas. Det börjar dock dyka upp vissa initiativ på miljömärkningsområdet. De företag som tillverkar eller saluför en produkt måste internalisera externa återvinningskostnader för produkter med en livslängd på mindre än fem år, framför allt om produkten består av miljöfarliga ämnen.

1.9 EESK föreslår att garantimekanismen för köp utvidgas med en funktionsgaranti, under vilken reparationer bekostas av tillverkaren.

1.10 Konsumenterna får bära den största delen av kostnaderna för produkternas förkortade livslängd och de otillräckliga möjligheterna att reparera dem. De drabbas i stor utsträckning av inte bara företags utan även vissa distributörers policy att ibland försöka sälja garantiförlängningar efter det första året, fastän de har en skyldighet att erbjuda två års garanti. Konsumenterna verkar ofta inte vara särskilt välinformerade om sina rättigheter. Bättre kommunikation, bland annat genom användning av webbplatser och sociala nätverk, skulle kunna göra konsumenterna mer medvetna. Ett europeiskt observationsorgan för planerad föråldring skulle ge konsumenterna en bättre översikt över praxis och möjlighet att göra ett mer medvetet val.

1.11 Konsumenternas medvetenhet är en förutsättning för en korrekt och hållbar användning av produkter. Dessutom är det viktigt att informera konsumenterna ordentligt om produkternas minimilivslängd, eftersom den är relevant när man fattar beslut om att köpa en produkt. I detta sammanhang skulle det behövas frivilliga kommersiella och affärsrelaterade initiativ och aktiviteter.

1.12 Konsumenterna får ofta intrycket att de står inför en riktig lagstiftningsdjungel. Även om det finns ett antal direktiv som handlar om planerad föråldring (affärsmetoder, avfall m.m.) tycks man inte ha gjort någon riktig samordning av texterna i ämnet, och det skulle behövas en harmonisering i form av ett lagstiftningspaket.

1.13 EESK rekommenderar att medlemsstaterna, framför allt under skolåren, stimulerar ansvarsfull konsumtion, så att konsumenterna tar hänsyn till miljön med utgångspunkt i produktens livscykel, det ekologiska fotavtrycket och produkternas kvalitet. Kommittén rekommenderar starkt att konsumentrepresentanter involveras i högre grad i den pågående debatten om denna viktiga och känsliga fråga, eftersom deras deltagande skulle garantera ett mer övergripande synsätt.

1.14 EESK rekommenderar att kommissionen genomför studier i frågan för att skapa tydlighet kring de många och ofta motstridiga uppgifter som är i omlopp. Detta kommer att göra det möjligt att få en objektiv bild av den planerade föråldringens effekter, framför allt de ekonomiska och sociala, och inte bara de effekter som den påstås ha på produktomsättningen – utan även dess effekter på sysselsättningen och handelsbalansen.

1.15 EESK föreslår att en stor europeisk rundabordskonferens i frågan anordnas under 2014. Alla parter som berörs av frågan bör delta i denna rundabordskonferens: industriidkare, finansiärer, distributörer, fackföreningar, konsumentanslutningar, icke-statliga organisationer, standardiseringsorgan, sakkunniga m.fl. Den bör också vara sektorsövergripande för att inte koncentreras till några få industrisektorer. Slutligen bör den åtföljas av ett forum som är öppet för alla EU-medborgare för att uppmuntra ett så brett deltagande som möjligt bland allmänheten. De sociala nätverken är ett sätt att uppmuntra detta deltagande.

1.16 Mer generellt rekommenderar EESK att man ökar takten på forskningen och utvecklingen kring tre axlar som samtidigt skulle fungera som en broms för planerad föråldring:

- Produkternas ekodesign: Denna gör det möjligt att redan från början se till att de resurser som används är hållbara genom att man tar hänsyn till varornas miljökonsekvenser och hela deras livscykel.
- Kretsloppsekonomin: Den syftar till en "vagga till vagga"-strategi ("cradle to cradle"), dvs. att avfall från ett företag ska omvandlas till resurser för ett annat.
- Funktionsekonomin: Den syftar till att utveckla idén om användning i stället för ägande av produkter. I denna modell säljer företagen inte en produkt utan en funktion som faktureras beroende på användning. Industriidkarna har därigenom ett intresse att utveckla hållbara produkter som är lätta att reparera och underhålla och att skapa en passande produktions- och logistikkedja som står i centrum för deras ekonomiska modell.

1.17 Kommittén vill med den signal som den sänder ut på EU-nivå ge uttryck för sin önskan att Europa ska träda in i en ekonomisk övergångsfas och gå över från ett slöserisamhälle till ett långsiktigt hållbart samhälle. Tillväxten bör riktas in på att tillgodose konsumenternas behov ur ett medborgarperspektiv och aldrig betraktas som ett mål i sig.

2. Inledning och innehåll

2.1 "Planerad föråldring" ger av flera skäl anledning till oro: Genom att minska konsumtionsvarornas livslängd ökar den resursförbrukningen och därmed också mängden avfall som måste behandlas i slutet av produkternas livscykel. Den antar många olika former och används för att stimulera försäljningen och stödja den ekonomiska tillväxten genom att avsiktligt skapa oupphörliga behov och konsumentvaror som inte kan repareras.

2.2 Resultatet är att resursslöseriet och de oerhörda föreningarna har nått sådana proportioner att det civila samhället och ett antal folkvalda som ställer sig kritiska till dessa metoder har gått samman för att uppmärksamma och bekämpa systemets inkonsekvenser (class actions, grupptalan, i USA mot Apple; en anmälan har gjorts i Brasilien; och lagförslag lades fram i Belgien och Frankrike i början av 2013).

2.3 Man brukar skilja på olika former av "planerad föråldring". En definition av "föråldring" (enligt *Le Petit Larousse*) är "att material eller utrustning minskar i värde innan de är fysiskt utslitna", där "planerad" innebär att de minskar i värde och blir oanvändbara av andra orsaker än fysiskt slitage, t.ex. tekniska framsteg, beteendeförändringar, mode m.m.

2.4 Man kan skilja på olika former av föråldring:

- Planerad föråldring i strikt bemärkelse handlar om att minska produktens livslängd, vid behov genom att bygga in en anordning som ser till att apparaten slutar fungera när den har använts ett visst antal gånger.
- Indirekt föråldring innebär rent generellt att en produkt inte kan repareras för att det saknas lämpliga reservdelar eller för att reparationen är omöjlig (t.ex. på grund av att batterier har svetsats fast i den elektroniska apparaten).
- Föråldring genom inkompatibilitet har vi t.ex. i fallet med mjukvara som slutar fungera när operativsystemet uppdateras. Denna typ av föråldring hänger också samman med kundservicen efter köp, där konsumenten uppmanas att köpa en ny produkt i stället för att reparera den gamla, bl.a. på grund av tidsåtgången och kostnaden för reparation.
- Psykologisk föråldring hänger samman med företagets marknadsföringskampanjer och handlar om att göra befintliga produkter omoderna i konsumenternas ögon. Det tjänar ingenting till att man tvingar en tillverkare av surfplattor att producera varor med en livslängd på tio år, om våra konsumtionsmönster får oss att vilja byta ut dem vartannat år. Som exempel kan nämnas att mobiltelefoner i genomsnitt byts ut var 20:e månad (bland personer i åldern 12–17 år var tionde månad). Även om den fjärde punkten är viktig handlar yttrandet bara om de tre första punkterna. Den sista förtjänar en specifik strategi med koppling till konsumtionsmönstren.

2.5 Det råder inte något slutgiltigt samförstånd i denna fråga. Alla dessa betydelsenysanser visar hur viktigt det är att man finner en övergripande definition och vidtar differentierade åtgärder med utgångspunkt i föråldringens objektiva (tekniska) faktorer och subjektiva faktorer (växlingar i mode och lansering av nya produkter). I vissa fall kan en produkts korta livslängd också innebära en miljöfördel. Föråldringen hänger dessutom samman med konsumenternas beteende.

2.6 EESK förespråkar en nyanserad strategi. Vi strävar inte efter att på ett enhetligt sätt öka livslängden för alla produkter, utan efter att studera frågan i termer av produktanvändning. Vi föredrar också ett tillvägagångssätt som går ut på att skapa bästa möjliga användning, även om vi vet att detta inte nödvändigtvis handlar om att förlänga livslängden. Kommittén vill bidra till att skapa en bättre bild av tillförlitligheten hos de europeiska företagens produkter.

2.7 Det finns flera anledningar – miljöskäl, sociala skäl, folkhälsoskäl, kulturella och ekonomiska skäl – till att EU borde ta sig an frågan om planerad föråldring. Det finns också andra, mer abstrakta men lika viktiga aspekter som vi måste beakta, nämligen de symboliska och etiska aspekterna.

2.8 När det gäller miljöområdet konsumerar vi i dag, med en årlig konsumtion av råvaror på cirka 60 miljarder ton, cirka 50 % mer naturresurser än för 30 år sedan. En europeé konsumerar alltså 43 kg resurser per dag, att jämföra med 10 kg för en afrikan. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) har med utgångspunkt i 1999 års nivåer gjort följande bedömning: Om primärproduktionen varje år ökar med 2 %, så kommer reserverna av koppar, bly, nickel, silver, tenn och zink inte att räcka till i mer än 30 år, och reserverna av aluminium och järn kommer att räcka i mellan 60 och 80 år. För allt fler material närmar vi oss alltså en tid av knapphet. För övrigt genereras sammanlagt 10 miljoner ton elektriskt och elektroniskt avfall (WEEE) varje år i Europa (uppgifter från 2012), en volym som förväntas uppgå till 12 miljoner ton 2020. Vid sidan om återvinnings- och innovationsåtgärderna ska de återvinningsåtgärder som annonseras i det nya europeiska direktiv som trädde i kraft den 13 augusti 2012 genomföras parallellt med kampen mot planerad föråldring.

2.9 På det sociala området leder planerad föråldring till tre slags problem. För det första leder logiken bakom planerad föråldring av konsumtionsvaror till alltmer omfattande kreditköp och till en aldrig tidigare skådad skuldsättning. De som drabbas mest av föråldringen är personer i missgynnade socialgrupper som inte har råd med dyra hållbara produkter utan ofta nöjer sig med produkter av sämre kvalitet ur det lägre segmentet. Sedan har vi alla de anställda i reparationsföretagen som kan drabbas av de negativa konsekvenserna av planerad föråldring. Uppgifterna i rapporten från ADEME ⁽¹⁾ (2007) bekräftar denna tendens: Endast 44 % av de apparater som går sönder repareras.

⁽¹⁾ ADEME, Frankrikes myndighet för miljö och energiförvaltning.

För apparater där garantin har gått ut uppskattar distributörerna att 20 % av fallen leder till reparation. ADEME:s studie (2010) visar också att det skedde en kraftig minskning av antalet reparationer i Frankrike mellan 2006 och 2009, och denna var särskilt markant för elektriska hushållsmaskiner. Reparationsverksamheten har fördelen att den inte kan utlokaliseras och att den huvudsakligen består av stabila arbetstillfällen.

2.10 Effekterna på folkhälsan är inte försumbara. De tar sig två uttryck: dels de direkta effekter som förbränningen av giftiga elektriska komponenter får på befolkningen i omgivningen, dels de internationella effekterna. Det råder nämligen så stor brist på infrastruktur för behandling av IT-avfall att många produkter som inte längre används exporteras på olagligt sätt till geografiska områden där deponeringen sker till en lägre kostnad men samtidigt får stora konsekvenser för lokalbefolkningen (t.ex. i Ghana där man utvinner järn ur avfall för att sedan skicka det till Dubai eller Kina). En stor del av detta avfall skickas till sydliga länder där det leder till miljöproblem.

2.11 Det finns också kulturella konsekvenser. Enligt vissa studier har elektriska hushållsapparater en genomsnittlig livslängd på 6–8 år, medan den för 20 år sedan var 10–12 år. Konsumenterna kan med rätta fråga sig varför produkternas livslängd blir kortare samtidigt som innovationer främjas överallt. EU-medborgarnas förtroende för den europeiska industrin har byggts upp under lång tid och urholkas nu av föråldringen. Nästan alla opinionsundersökningar pekar för närvarande på att

klyftan mellan européerna och deras industri aldrig tidigare har varit så stor, och det är tydligt att det inte hjälper de europeiska konsumenterna att förlikas med sin industri när de konstaterar att apparater går sönder för tidigt och inte kan repareras. Detta kan delvis förklara varför 92 % av européerna⁽²⁾ vill ha en märkning av produkternas livslängd (eller maximala användning). De europeiska företagens konkurrenskraft bygger också på att konsumenterna får ett ökat förtroende för företagen.

2.12 Det finns avslutningsvis också ekonomiska konsekvenser. Merparten av de företag som är inblandade i detta sammanhang hör till den högteknologiska industrin där produkterna ofta importeras till Europa. Genom att ta sig an denna fråga ger EU sina företag en möjlighet att utmärka sig genom att faktiskt tillämpa hållbara metoder.

2.13 Europeiska ekonomiska och sociala kommittén glömer inte heller ett antal aspekter som är mer immateriella men kanske lika viktiga. På ett symboliskt plan konstaterar vi, samtidigt som allt det arbete som vi utför i Rio+20:s anda präglas av den vikt som vi tillskriver hållbar utveckling, att frågan om planerad föråldring per definition är central aspekt på den hållbara utveckling som vi vill främja. Enligt vår syn på etikens plats i våra samhällen är det problematiskt att det finns ingenjörer som har till uppgift att skapa produkter som åldras snabbare och att det finns reklamkampanjer som startar kampanjer för att uppmuntra konsumenterna att köpa saker trots att de vet att det inte ökar deras tillfredsställelse.

Bryssel den 17 oktober 2013

Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs
ordförande

Henri MALOSSE

⁽²⁾ Eurobarometer. "Attitudes of Europeans towards building the single market for green products". Europeiska kommissionen. Flash 367, juli 2013.